

Надія Гуменюк

**ТАНЕЦЬ
БІЛОЇ
ТОПОЛІ**

Харків
«Фоліо»
2025

Ледь-ледь розплющила повіки. Перед очима — дрібнесенькі густі ворсинки, сторчма на чомусь жовтогарячому впереміш із рудим та червоним. Здогадалася: це картатий коц, витканий у кольоровій тональності вохри. Коц, мабуть, старий, праний-перепраний, бо зовсім не віддає вовною. Натомість ніздрі лоскоче запах трав — дивовижна суміш ароматів, серед яких домінує щось дуже знайоме. «Липовий цвіт», — здогадалася нарешті. То, може, вона лежить під липою? Але ж над розквітлим деревом обов'язково роїлися б і гуділи бджоли, а тут тихо як у вусі. Та й запах якийсь надто тонкий, наче добряче вистояний. Отже, це сухий цвіт. І бджоли апіорі не можуть гудіти, бо зараз осінь. Звідки вона знає, що осінь? Звідкись...

Ще одне зусилля над неслухняними повіками. Краєчком ока вдається розгледіти смугастий тканий ходник* на підлозі, а в кутку гнуті ніжки столика і двох стільців — мабуть, і те й друге від одного меблевого гарнітура. Поряд — півколо блілого світла: вочевидь, на столику стоїть лампа-нічник. Зрозуміло: це ліжка з твердим матрацом, застелене старим коцом, розміщене у кімнаті. А кімната? Де ця тьмяна кімната? І як вона у цій кімнаті опинилася?

Страшенно хочеться пити. Голова гаряча, вуста зашерхли й покрилися твердою болісною шкіркою. Чого ж це так спекотно? Адже зараз осінь.

«Осінні айстри горілиць зайшлися болем...». Це айстри горілиць, а вона — долілиць, обличчям у старий коц.

* Ходник — тканий килимок для підлоги (діалект.)

Якби вдалося підняти голову, то можна було б побачити трохи більше, принаймні знала б розміри цих апартаментів, у яких невідь-як опинилася. Але голова гаряча і важка, як ціла земна куля — з горами і долинами, морями й океанами. Важка і неслухняна. Точніше, це не хоче слухатися шия і не дає повернутися голові. А якщо все-таки змусити її? Ні, болить, біль віддає у плече.

Тишу сколихнуло чиєсь важкувате дихання. Хто тут? Заплющила очі й завмерла. Хтось підійшов до ліжка, закотив на ній сорочку і футболку, легенько торкнувся до хребта і ретельно, міліметр за міліметром, почав промацувати тіло — від шиї до лівого плеча, від плеча до попереку, а тоді вбік і знову вгору, до ребер. Доторки дуже делікатні й обережні, ніби якийсь дивний звір ніжними-ніжними подушечками лап зі схованими всередині пазурами торкається і намагається промацати — що там у неї під шкірою? Щоразу по кілька натисків — спочатку миттеві і ледь чутні, ніби погладжування, а тоді впевненіші, сильніші. Здалося, ніби якісь особливі промені просвічують її палаюче в гарячці тіло й огортають його заспокійливою прохолодою. Зачаїлася, не озивалася, не подавала й знаку, що вже прокинулася — не знала, хто біля неї, чого цій людині (чи й справді звірові?) треба. Але, як не дивно, їй хотілося якомога більше і більше тих прохолодних доторків.

Та ось диво-промені метнулися над нею і перемістилися на праву половину спини. М'яка подушечка торкнулася до плеча, зупинилася над ним і враз — наче всі пазури водночас випустила, пронизала ними беззахисну плоть. Вона голосно зойкнула й аж засичала. Тіпнулася всім тілом, спробувала повернутися на бік, але не змогла — біль, наче куля, пройшов від плеча до хребта, тоді до шиї, у передпліччя, розвернувся назад, по тій

самій траєкторії опустився до ніг і застряг у коліні. Перед очима попливли жовті кола. Знову спасенна гаряча темрява і забуття.

Та все ж за мить, всього-на-всього за якихось пів секунди, впродовж яких голова робила чверть повороту ліворуч, перед нею промайнуло обличчя. Суворий лик аскета: продовгуватий, ніби з мармуру витесаний, з різко окресленими рисами, прямим носом, трохи випнутим вперед підборіддям, з глибокими зморшками біля вуст, з довгим волоссям, що сивую гривую спадає з голови і торкається пліч. Видовжені, темні із синюватою поволокою, як сливки-тернівки, очі, кресонули по ній і хутко сховалися під повіками. Ще пів секунди вистачило, щоб подумати: це Бог!

Авжеж, це Бог. Отже, вона, раба Божа, уже на тому світі. Тепер доведеться прозвітувати про своє коротке життя на землі та про гріхи, яких встигла наробити. Ні, про гріхи, здається, не звітують. Потрібне якесь інше слово. Інше... Намагалася пригадати, яке саме, але ніяк не могла.

«Не суди того, хто згрішив. Бійся того, хто не кається».

Ось воно, потрібне слово — каються. За гріхи треба каються! Але хто це сказав? Бог? Скосила праве око, щоб глянути на його вуста. Але він уже відвернувся. Он від ліжка повільно віддаляються черевики — чорні, добряче розношені, зі стертими обцасами, підосви вимазані жовто-рудим суглинком. Хіба ж Бог може ходити в таких старих розтоптаних шкарбанах? Здається, він вийшов у двері, бо раптом війнуло холодною сирістю і... квашеною капустою. То де ж вона опинилася? І хто ж тоді сказав: «Не суди того, хто згрішив. Бійся того, хто не кається»?

— Добре, що слова запам'ятала. А хто сказав... Хіба це має значення? Ти ж мене давно забула, Невеличко.

Невеличка... Так її називала... Хто? Ну звісно ж, Натуля! Але коли це ще було!

Із гарячих сутінків кімнати випливла жіноча постать у синьому халатику, присіла скраєчку ліжка, біля її ніг.

— Натуля?! Невже це справді ви?

— Моє шанування, панянко-хуліганко! І що це ти надумала цього разу? Що вчворила?

— Я не... не хотіла. Так вийшло. Але як ви могли подумати, що я вас забула? Я вас ніколи не забувала! Ніколи-ніколи!

— Не гарячкуй так. Вірю, вірю. Якщо кажеш, що не забувала, значить, так воно і є. Ти маленька дивачка, яка ніколи не вміла обманювати. Колись я навіть побоювалася: як же ти, така невинувата правдолюбка, будеш жити у цьому світі, де обманюють усі? Ну гаразд — майже всі. Але, сподіваюся, такою ти й залишилася. Тільки що це за звертання таке, що це за безцеремонність? Прошу зважати — я вже пані в літах, а не якась там На-ту-ля... Фу, як несерйозно!

Хрипливатий голос, трохи непропорційне овальне обличчя, виразні сірі очі, обрамлені тонким мереживом зморщок, іронічний вигин вуст, гладенько зачесане назад сиве волосся з тонкими руськими пасемками, що вперто не хочуть піддаватися загальній сивині.

— Нато Улянівно! Але ж ви...

— Отож-бо! Ната Улянівна. А не якась там... Натуля-буркотуля. Якою видумаскою ти, Невеличко, була, такою і зосталася! Хоча... Цим ми з тобою схожі. Я також ніколи не піддавалася усталеним правилам і навіть рокам. Так, навіть рокам. Як вони, капосні, не намагалися мене підім'яти, налякати, упокорити, зігнути, а я наперекір їм не змінювалася.

— Хіба вам не сподобалося те ім'я, що я придумала? Воно ж одне-єдине на всьому світі. Так більш нікого ніде не називають. І ви... ви також така одна-єдина...

— Ой-йо-йой! Думаєш, я не знаю, навіщо ти його придумала? Довго тобі, поспішайці малій, було вимовляти Ната Улянівна, от і скоротила, придумала. Гм... Але хтозна... Може, і справді я одна-єдина на весь світ з таким іменем. Певне, так воно і є. Та й ім'ячко непогане. Але як же ви його тільки не повертали в усі боки, халамидники малі! Як хотіли підлеститися, то бігли до Натулі-мамулі, Натулі-квітулі, Натулі-кицюлі, а як я чогось не дозволяла, то відразу ж ставала Натулею-цибулею або Натулею-буркотулею.

Шорсткувата долоня зі стійким запахом бузкового туалетного мила лягла на її гаряче чоло. Зразу стало спокійніше і прохолодніше.

— Я ніколи не називала вас цибулею. Слово честі! Ви ж така... така...

— ...Карамельно-шоколадна, медово-мармеладна і грушево-яблучна... Знаю, знаю. Мовчи! Хіба я тобі не казала, Невеличко, що хворе горло терпіти не може балачок?

Хотіла заперечити: горло в неї не болить, і взагалі... скоро їй нічого не болітиме, бо на тому світі вже немає болю — там тільки вічне блаженство. От прозвітує вона про своє життя, покається і тоді... Але спочатку треба пригадати все. Мовчати їй зараз ніяк, ну ніяк не можна. Вона ж мусить сказати... мусить... Це ж через неї Нату Улянівну тоді... Господи, прости!...

— То не твій гріх, — Натуля ніби прочитала її думки і тяжко зітхнула.

— А чий же?

— Хай тебе це не обходить. Головне, що не твій. Я це точно знаю.

— А Бог знає?

— Смішна ти, Невеличко. Давай-но краще подивимося, як воно було.

* * *

Їй бракувало всього одного місяця до шостого дня народження. Тож питання про те, чи віддавати Вероніку Величко до школи-інтернату разом з іншими дитбудинківськими шестирічками, залишалося відкритим. А вона взяла та й сама його закрила. Не тому, що так хотіла, а тому, що раптово захворіла. Знову горло і знову ангіна. Але цього разу якась особлива, фолі-ку-ляр-на.

— На похилу вербу всі кози скачуть, а на нашу Ніку — болячки. Це ж треба: навіть у серпні підхопила таку складну ангіну, — сердилася Аделіна Марківна. — Ні взимку, ні влітку спокую з цими малими здихлями немає.

Ніку поклали до окремої палати в санітарній частині, і лікарка суворо-пресуворо наказала, щоб ніхто з дітей не смів туди навіть свого цікавого носа пхати, не те що заходити.

— Ще нам тільки епідемії ангіни посеред літа бракувало! Налетять тоді на дитбудинок із перевірками, як ворони на черешню, спеціальну комісію створять і будуть мені в мізках колупатися — що, як і чому прогледіла. А воно мені треба? Відпустка на носі, вже путівка до моря на столі лежить.

Тож на цілих два тижні малій здихлі, тобто Вероніці Величко, було гарантовано камеру-одиночку. Вона не дуже тим переїмалася — побути хоч трохи наодинці не так і погано: ніхто не буде будити вранці, шарпати, штовхати, наказувати, кричати, щось відбирати або вимагати. Лежи собі, термометра під пахвою тримай та медсестру Любу слухайся. Якщо чесно, то Ніка навіть полюбляла хворіти, хоч ніколи нікому в цьому не зізнавалася. Бо ж хіба нормальні дівчатка можуть любити хворіти?

Але цього разу хвороба взялася за неї так, що ні ковтати, ні дихати. А за кілька днів, коли гарячка спала і горло вже не роздирав своїми гострими пазурами лютий звір із таємничим

назвиськом фолікуляр, їй стало страшенно нудно. Кризь прочи-нену квартиру пробивався аромат стиглих синіх венгерок, що погойдувалися на гілці біля самого вікна. У мілкому продовгу-ватуому гумовому басейні, облаштованому у дворі, плюскалися дітлахи із середньої групи. Молоденька няня проганяла при-блуду-кота, який ще з весни занадився до сиротинця (може, він також сирота і хотів, щоб його прийняли до гурту?). А їй, ув'язненій у палаті, тільки й заняття, що гіркі пігулки й міксту-ру ковтати та від болючих уколів ойкати.

Попросила медсестру Любу, щоб принесла книжку з ма-люнками. Читала вона ще тільки по складах, зате картинки могла розглядати годинами. Люба спочатку пообіцяла, а потім лише руками розвела: Аделіна Марківна не дозволила, сказала, що книжку потім треба буде повернути в бібліотеку, її будуть читати інші діти, а отже, якісь там заразні коки від Ніки можуть перелізти й до них. Дезинфікувати книжку також зайва морока. Тож хай трохи потерпить.

Терпіти їй не довелося. Няня Натуля принесла в палату цілу купу книжок. Сказала: це її, з власної бібліотеки. Коли Невеличка їх прочитає, то може залишити тут. А як Аделіна Марківна не дозволить, то вона забере їх назад додому.

Аделіну Марківну в дитбудинку боялися геть усі, навіть директор. А вона боялася тільки інфекції і постійно змагалася з її величезними полчищами вірусів та мікробусів. Цього разу змагання виграла Аделіна. Але інфекція, мабуть, страшенно розлютилася, що їй не дали розгулятися по всьому сиротин-цю. Розлютилася на лікарку, а dokonати вирішила Ніку — з горла направила своє невидиме військо до суглобів, і прокля-туці коки взялися гризти коліна. Гострі дівчачі колінця враз почервоніли, набрякли й округлилися, пухкими подушечками

нависли над тонкими паличками ніг. Вночі вони так пекли, ніби хтось обклав їх гірчичниками. Ніка не могла стати на ноги.

Знову була гарячка. Ніці ввижалося, що в густому сірому тумані за нею женуться якісь страховиська. Щодоуху втікала від них. Вони реготали, корчили свої потворні пики, показували червоні язики. Вона задихалася і падала. Тоді знову підводилася і бігла. Не знала, куди. Головне: відірватися від переслідувачів, втекти, бо десь попереду має бути порятунок.

Коли гарячка відступила і туман розсіявся, вона побачила, як у вікно зазирає вранішнє сонце, а біля ліжка, у старенькому, добряче потертому кріслі, дримає Натуля. Вузол у неї на потилиці розпустився, волосся впало на праве плече і скрутилося на ньому калачиком, як сива змійка.

— Вам дозволили мене провідати? — тихо запитала Ніка.

— Що значить — дозволили? — Натуля обізвалася так хутко, ніби й не дрімала зовсім. — У мене два законні вихідні. Я пані самотня, вільна, ні від кого не залежна. Де хочу, там їх проводжу, до кого хочу, до того і йду в гості.

— То ви прийшли до мене в гості?

— Авжеж. Прийшла та й чекаю вже цілу ніч, а ти... Хіба ж можна так зустрічати гостей?

— А як треба? — знітилася Ніка.

— По-перше, перестань нарешті обійматися з подушкою, сядь рівненько, коли перед тобою така поважна дама. По-друге, де твоя привітна усмішка? Ану — як я тебе вчила? — носа догори, губи до вух! По-третє, час би вже, моя дорогенька, почастивати гостю чимось смачненьким. Зазвичай вранці я п'ю добру каву. Але сьогодні замість неї скуштувала б курячого бульйону. Гарячого, наваристого, з цибулькою, морквою і петрушечкою. Може, пригостиш?

— У мене немає курячого бульйону.

— Немає? Гм... А мій ніс мені підказує, що є, — Натуля примружила очі, втягнула через ніс повітря, виставила поперед себе руки і пішла до тумбочки. — О! Що це тут? Термос! А що у термосі? Курячий бульйончик! А ти кажеш, що немає. Ох і Невеличка! Ох і хитруля!

Ніколи — ні до, ні після — Ніка не куштувала такого смачного бульйону. А після того ранкового частування їй відразу ж стало легше, як після якогось чудодійно-живильного напою.

Натуля приходила до неї щодня — забігала на кілька хвилин перед роботою, залишалася надовше після роботи, просиджувала вихідні. Коліна вперто не піддавалися ін'єкціям та пігулкам, припухлість не сходила, і няня взялася лікувати їх народним способом. Казала, він перевірений — колись себе так порятувала. Приносила жирову свинячу сітку, вимочену у домашній горілці, обкладала нею коліна, замотувала компресним папером, а зверху — вовняними хустками, і так залишала на цілу ніч. Вранці прибігала, хутко знімала компреси, натирала ноги якоюсь особливою, власноруч приготовленою маззю, провітрювала палату і йшла у групу. Вже за три ночі коліна нарешті перестали пекти і почали набирати нормальної форми.

Того ранку Натуля трохи припізналася. Тільки-но забрала компреси, промасажувала коліна, як у кінці коридору почувлися голоси — Аделіни Марківни і Люби. Няня хутко вийшла. Коли лікарка зайшла до палати, очі її від здивування полізли на лоба, а тонкі ніздрі аж побіліли і затріпотіли від гніву.

— Це що за запах? Що за запах, я питаю?! Хто у нас тут первак п'є? Ти?

Ніка зіщулилася під ковдрою.

— Хто до тебе приходив? — грізно насупила брови Аделіна Марківна.

— До мене?.. Хто приходив?.. Ніхто... до мене... не приходив, — злякано прошепотіла Ніка.

— Не брешти мені, руда бестіє! Ім'я цього ніхто! Ну!

— На... На... — вона не могла вимовити слово.

— Зрозуміло, знов ця нестерпна Ната Улянівна. Вона що, натирала тебе горілкою?

— Ні, тільки компреси... на коліна... і ... від них краще стало...

— Ах, компреси. То це від них тобі стало краще? Від них?! Наша няня знову впхала довгого носа не до свого проса! Тепер, значить, вона вже призначила себе лікаркою. Мій диплом для неї — ніщо. Вона краще знає! Вона ж у нас цілителька і спасителька всього роду людського... Все! Моє терпіння лопнуло! Духу її тут більше не буде! Відчинити вікно! Провітрити приміщення!

Аделіна Марківна різко повернулася і з розмаху грюкнула дверима.

У Ніки знову піднялася температура. Їй не хотілося ні їсти, ні розмовляти. Няня більше не прийшла. І в дитбудинку відтоді не з'являлася жодного разу. Як Ніка за нею тужила! І як ненавиділа себе за те, що видала її. Якби можна було повернути все назад, якби... Та хай би її били, хай би різали, на вогні підсмажували, вона б нізащо не сказала, що це Натуля робила їй компреси і натирала коліна пахучою мазюкою. Але ж нічого не можна повернути. Нічого!

— Кажу ж тобі, це не твій гріх, — почувлося поруч.

— А чий?

— То не наша справа — розбиратися з чужими гріхами, — усміхнулася Натуля.

— Ви мене перестали любити після того, як...

— І хто це тобі таку дурню сказав? Звісно ж, ні! Що б то була за любов, якби вона так хутко минала. Щоб ото через якусь там

нестерпну Аделіну-крикліну... Ні, Невеличко, ні, справжня любов ніколи не минає. А я дуже-дуже тебе любила.

— За що?

— Не знаю, не задумувалася. Але ти вже із самого малечку була не така, як усі. Коли тебе привезли до сиротинця, тобі було трохи більше трьох рочків. Ти майже місяць не розмовляла ні з ким і постійно кликала маму. Інші діти швидше забували попереднє життя і звикали до нового. Але не ти. Господи, як ти за нею сумувала, як гірко плакала!.. А я тоді тужила за своєю дівчинкою. Ми з тобою разом переживали наші втрати. І ти була так схожа на неї. Така ж допитлива, така ж видумаска...

— Ви зустрілися з нею в іншому світі?

— І тепер уже не розлучаємося.

— Я також буду з вами?

— Обов'язково! Але колись... Значно пізніше... Коли станеш такою сивою, як я... А зараз поспи, поспи, моя Невеличко!

2

Такого спекотного літа Староліси не пам'ятали. Запилужене листя на деревах пришерхло, поскручувалося і набуло дивного сіруватого кольору. Садовина ніби спряжилася під палючим сонцем — сливи попадали, так і не наліті соками, яблука і груші дозрівали, але залишалися дрібними і терпкими, як лісові дички. Городина в'яла, хоч господарі щовечора поливали її — носили і навіть возили воду з обмілілої річки, бо всі калабані на лугах пересохли, а в криницях води аби для себе та для худоби вистачило. Навіть небо вицвіло, вилиняло, втратило свою блакитну барву — здавалося, над селом хтось напнув величезну, добре накрохмалену і ледь-ледь підсинену дрібочкою аквамарину скатертину, краї якої опущені десь аж ген там, за обрієм.